

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2019 – Volume 28, Issue 3, pp. 6–10
<http://doi.org/10.18352/jsi.601>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,
Faculty of Society and Law, in cooperation with
Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Jan Terwel, Danielle van de Koot-Dees, Rosa Rodrigues.

**Die droom heb ik nog steeds. Schoolloopbanen en
levensverhalen van jongeren in een diverse samenleving.**

Antwerpen, Apeldoorn: Garant, 2018, 222 pgs, € 25,50.

BOOKS

TON NOTTEN

Prof. dr Ton Notten (1946), andragoloog, pendelde ruim vier decennia tussen vier hogescholen en universiteiten te Amsterdam, Rotterdam en Brussel. Laatstelijk doceerde hij Sociale agogiek aan de Vrije Universiteit Brussel en was hij lector Opgroeien in de Stad bij de Hogeschool Rotterdam.
Email: a.notten@tip.nl

JONGLEREN OP DE EEUWWISSELING: HOE GING DAT NOU?

Vier S-woorden kenmerken het Nederlandse onderwijs. Al sinds de Onderwijswet van 1806 *sorteert* het systeem, gaandeweg op sociale klasse, regio's, godsdienst en sekse, van het Primair Onderwijs (PO) naar het over-gevarieerde Voortgezet onderwijs (VO). Die sortering verloopt vandaag via een *early tracking* na het schooladvies en de Citotoets in de achtste groep. Met zeven onderwijsniveaus kent Nederland na 150 jaar een gefragmenteerd VO. De beoogde sanering daarvan door de Mammoetwet (Onderwijsminister Jo Cals, KVP, 1968) en meer nog ten tijde van het kabinet-Den Uyl (1973–1977) door de voornemens (en enige proefprojecten) van minister Jos van Kemenade (PvdA) om een vierjarige 'middenschool' in te voeren (zie zijn *Contourennota*, 1975), is vooral door de VVD en het aankomende CDA effectief tegengewerkt. Het recente UNICEF-rapport *An Unfair Start* (2018) vergelijkt de onderwijsongelijkheden in 41 rijke landen en concludeert dat de uitsplitsing van elf-/twaalfjarigen over verschillende VO-soorten fnuikend werkt. Nederlandse kinderen op de 'voorschool' staan volgens het rapport nog op de tiende plaats van de kansen-ranglijst, in het PO zelfs bovenaan, in het voortgezet onderwijs dalen ze naar de

26^e plaats. Bij haar aantreden als minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2012 zei Jet Bussemaker (PvdA) dat zij die vroege sortering niet zou aanpakken.

De tweede S: het *stapelen*. Vooral leerlingen van niet-Nederlandse herkomst grijpen kansen om hogerop te komen. Ze klimmen omhoog langs de scholenladder. Stapelen van VO- én hoger-onderwijs-opleidingen biedt hun herkansingen. Bijna nergens in Europa stapelen nieuwkomers zoveel als in Nederland. Ging in 1996 nog 15% van de Turkse en Marokkaanse jongeren stapelend door naar het hoger onderwijs, tien jaar later was dat gestegen naar 40%, vandaag stapelt de helft van hen. Onder Surinaamse jongeren steeg het stapelaars-percentage in die tijd van 30 naar 50%. Autochtonen stapelen hoogstens half zo vaak, zij komen kennelijk meteen op de juiste school. Het *Jaarrapport Integratie 2018* van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bevestigt een en ander weer eens.

Volgens Tanja Traag van het CBS kan deze stijging enige support krijgen door een recente wetswijziging waardoor het *Schooladvies* van de juffen en meesters in groep 8 niet langer leidend is: wanneer uit de Citotoets blijkt dat de kinderen een hoger niveau aankunnen, dan kan het advies naar boven worden bijgesteld. In 2013 opperden drie fracties in de Tweede Kamer nog om de rol van de redelijk objectieve Citotoets te relativeren, ten gunste van het schooladvies. Daarover valt door kwieke ouders dus te onderhandelen. Jaap Dronkers, voorheen hoogleraar International comparative research on educational performance and social inequality (hij overleed in 2016) schreef hierover: "De komende tien jaar zal het percentage havo- en vwo-adviezen verder groeien, hoewel de gemiddelde Citoscore nauwelijks zal stijgen. Als gevolg van deze groei zullen populaire havo- en vwo-scholen toelatingsexamens of regelingen invoeren die de ongelijkheid tussen hoog- en laaggeschoolden zullen vergroten. De slag om de toegang tot havo- en vwo-scholen zal daarom nog heftiger worden dan hij nu al is: de stress rond de huidige Citotoets is daarmee vergeleken kinderspel [...]. Dat VVD en D66 een toelatingsregeling voorstellen die de kinderen van 'ons soort mensen' bevoorrecht is, gezien hun kiezerscorps, begrijpelijk. Maar dat de PvdA dit ook doet, laat zien dat zij geen sociaaldemocratische partij meer is, maar een verdwaalde bestuurderspartij zonder geheugen en visie" (openings- en slotzinnen van zijn artikel in *NRC Handelsblad*, 27 maart 2013, p. 15).

De vierde trend, in stad en land, is de *scholenschaarste*. Populaire en minder populaire scholen, deftige en minder deftige. Ouders in betere wijken bevechten toelatingkansen voor hun kinderen op hun prachtige scholen. Scholen willen/moeten daarin meegaan. Die reiken soms kostbare extra-leerpakketten aan, hoogopgeleide ouders betalen ervoor. Gemeenten kunnen daarin bijsturen.

BOOKS

Open onderwijs, de wijkgedachte, ouderbetrokkenheid, sociaal-etnische desegregatie, nog zo wat moderne ideeën en zeker ook kostenbesparing zouden gemeenten ertoe kunnen brengen om meer 'brede scholen' op te trekken. We hebben het over brede scholen die wijkgrenzen overschrijden en die ouderbetrokkenheid stimuleren en die niet de 'excellentieconcurrentie' voor/door OSM (Ons Soort Mensen) aangaan die een vorige VVD-onderwijsstaatssecretaris aanbeval. Wethouders, die weinig over het onderwijs zelf te zeggen hebben, delegeren de bouw van scholen vaak aan de markt – met inbegrip van de woningcorporaties en betonstorters – die de nodige wijkherstructurering integraal willen aanpakken, al was het maar om meer middenklassers met koopaspiraties aan te trekken in de opgekrikte wijken.

Dat zijn vier massieve steunpilaren van het vaderlandse VO, waarlangs prepubers/jongvolwassenen omhoog kunnen klimmen. Omhoog kunnen klimmen. Die pilaren zijn voortdurend aan de orde in de levensverhalen en de cruciale ontmoetingen van tien jongeren van nu 28 jaar met docenten, met een mentor, met familie, met een voetbaltrainer, met een leidinggevende en een jeugdpsychiater. Zie respectievelijk de hoofdstukken 3 (Het schoolstelsel en de maatschappelijke context van het onderwijs) en 12 (Reflecties vanuit een perspectief van de ontmoeting) van *Die droom heb ik nog steeds*. De pilaren vormen de ondertoon van bijna alle andere hoofdstukken van dat boek, geschreven door Jan Terwel, Danielle van de Koot-Dees en Rosa Rodrigues. Een fraai boek, vanwege de herkenbare optiek van hun onderzoek: de ontwikkelingssociologische invalshoek. Daarnaast is het boek door de bijbehorende onderzoeksmethode tevens bruikbaar voor enige grensverlegging in het methodologie-onderwijs bij hogescholen en universiteiten. De auteurs bepleiten voorts een even zinnig als historisch herkenbaar voorstel tot een stelselwijziging: *comprehensive education* voor 10- tot 16-jarigen. Het slothoofdstuk 13 (Implicaties voor onderwijs en samenleving) en het Nawoord 14 (Een hoopgevend perspectief) doen verslag van hun onderzoeksresultaten én van hun aanbevelingen.

'Meeromvattend onderwijs', bij welke leerlingen lukt het wel/niet? Het boek bespreekt een even ongebruikelijk als prikkelend onderzoek naar de *Schoolloopbanen en levensverhalen van jongeren in een diverse samenleving*. Geen grootschalig Unicef-, Oeso-, CBS-, WRR-, CPB-, SCP-Onderwijsraad-speurwerk dat ranglijsten, chi-kwadraatjes en aanbevelingen levert aan EU- en lidstaten-ministers. In dit onderzoek werden tien jongeren (uit een bestaande database van 239) tussen hun tiende en hun 28ste verjaardag regelmatig diepgaand bevraagd over die cruciale levensfase: hun afkomst, hun VO-school (keuze en toewijzing), hun streven, hun struikelen, de steun (of niet) van ((on)opgeleide) ouders en leraren, hun kennismaking met de digitale wereld, hun tevredenheid, hun terugblikkende boosheid, hun van-school-naar-werk-

transitie, hun privélevens. Een evenzeer narratieve als methodologisch verantwoorde presentatie van grootschalige én vertrouwelijke ontwikkelingen. Wie herinnert zich niet documentaires als *28Up* (1985) waarin Michael Apted 28-jarigen in groepsverband vraagt om terug te kijken op hun levensloop, de fictief-realistische roman/film *Brideshead Revisited* (Evelyn Waugh, 1945), Thomas Manns *De Buddenbrooks* (1901) en *De Toverberg* (1924) en zestig jaar familiechroniek in *Heimat* (Edgar Reitz, 1984)?

Fictief is het longitudinale *millennials*-onderzoek van Terwel en zijn coauteurs over de jaren 1999–2017 allerminst. Romantisch bij vlagen, en realistisch zeker. De vier S-contexten doen ertoe, naast maatschappelijke, school- en persoonlijke omstandigheden, de crisis van 2008, de digitalisering, de superdiverse samenleving, de mate waarin de onderwijsachterstand van kinderen wel/niet ouders-bepaald is. Hoe verliepen hun levens daardoorheen, wat waren hun dromen, welke verklaringen geven ze van hun successen, hun teleurstellingen en hun persoonlijke, sociale, culturele en basale *resources*?

Schoolloopbanen en levensverhalen staat in een traditie van de Vrije Universiteit Amsterdam, Sectie Onderwijswetenschappen. De steekproef voor het onderzoek is evenwichtig getrokken, aldus de auteurs, met diepte-interviews, wiskundetoetsen, thuisinterviews met de tien respondenten (op hun leeftijden 10, 12, 16, 21 en 28 jaar) en met ouders en leraren, waarvan de onderzoekers de opbrengsten streng toetsten. Alleen al omdat de opgedoken levensverhalen niet zelden goed doordachte (re)constructies zijn, want zo gaat het wel vaker met herinneringen. Zie hoofdstuk 6: wie van hen bereikten welke opleidings- en loopbaanscore (scores 1–10: van 'vmbo niet afgemaakt' tot 'universiteit')? Dat hoofdstuk confronteert onder andere de kwantitatieve gegevens van de tien leerlingen met de gemiddelde scores van het tiental met de gemiddelde scores van de 239 leeftijdgenoten. 'Streng toetsen' verplichtte de onderzoekers ook om in het vijfde hoofdstuk de 'mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek' te melden. Ze blijven nuchter. Het zijn tamelijk korte nabeschouwingen, de hoofdstukken 5, 6, 9, 10 en 11 – methodologiedocenten die het boek in hun grensverleggend onderwijs gebruiken, kunnen hier en daar leerzame aanvullingen en vraagtekens plaatsen.

Het onderzoek is 'meebelevend' en 'verklarend' van de twee levensdecennia van Garhib, Marjolein, Mohammed, Nathalie (zij droeg de boektitel aan), Tarik, Sylvia, Nordin, Bernhard, Yasmina en Sherita. Hun indringende levensverhalen en -perspectieven staan in hoofdstuk 7, met telkens deze onopgetuigde paragrafen: Het contact, Schoolloopbaan en levensloop, Het resource-theoretisch perspectief, Update via gesprekken, mails en zo. De vraag naar de geldigheid van de uitleg van

BOOKS

de 'patronen' daarvan beantwoordt hoofdstuk 8. Hoofdstuk 10 opent met zeven Reflecties of hypotheses vanuit een resource-theoretisch perspectief (advies: herlees hoofdstuk 5 nà hoofdstuk 10). Het eerder aangehaalde hoofdstuk 13 formuleert Implicaties voor onderwijs en samenleving (advies: herlees erna het onderwijssociologische derde hoofdstuk).

Het zijn openhartige verhalen over de leefwereld van hedendaagse 28'ers. Sommigen gaat het prima, anderen struikelen wel eens in onderwijs en maatschappij. We zien spijt en boosheid over (niet-)gemaakte keuzen. Je leest over fiere successen, over fijne relaties en pril ouderschap. En over kwetsbaarheid. Wat bepaalde hun succes of falen in het jong-leren/jongleren op de eeuwwisseling? Wat/wie heeft hen daarbij wel/niet geholpen? Leerzaam voor praktische onderwijspedagogen.

Meebelev en verklaren, denk daarbij aan de antwoorden die Max Weber gaf op zijn vraag, bijna honderd jaar geleden: moet die nieuwe sociologie nou belevenissen oorzakelijk, quasi-natuurwetenschappelijk 'verklaren' óf ze intentioneel 'interpreteren'? Zijn antwoord: *Erklären durch Verstehen*. Terwel, Van de Koot-Dees en Rodrigues doen dat heel aannemelijk, en ze deden dat al in hun *Tussen afkomst en toekomst* (2011). Er zijn meer voorbeelden van zo'n weberiaanse aanpak die de aandacht krijgen in *Die droom heb ik nog steeds*. Zie de proefschriften van Jan Brands, *Die hoeft nooit meer wat te leren: levensverhalen van academici met laaggeschoolde ouders* (1992), van Mick Matthys' *Doorzetters* (2010) over de statusbelevissen van 32 universitair afgestudeerden uit het arbeidersmilieu (onder wie de onderzoeker zelf), van Lenie van den Bulk, *Later kan ik nog altijd worden wat ik wil* (2011) over de ervaringen van 177 vijftien- tot zeventienjarige vmbo-leerlingen uit Rotterdam-Zuid, het armste deel van de armste stad van het land, en van Rick Wolff (2013), *Presteren op vreemde bodem: een onderzoek naar sociale hulpbronnen en de leeromgeving als succesfactoren voor niet-westerse allochtone studenten in het Nederlandse hoger onderwijs (1997–2010)*. Allemaal onderzoek dat vervolg verdient.